

3. Дучимінська Т., Хлівна О., Магдисюк Л. Реалізація психо-профілактичного та психодіагностичного аспекту клінічної психології у сфері вищої освіти. *Психологічні перспективи*. Вип. 31. 2018. С. 10-21.
4. Куприянов Р. В., Кузьмина Ю. М. Психодиагностика стресса: практикум. М-во образ. и науки РФ, Казан. гос. технол. ун-т. Казань : КНИТУ, 2012. 212 с.
5. Локтева С. А. Розвиток особистості і адаптація в студентському середовищі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. № 24 (48). С. 78-82.
6. Малімон Л. Я., Дучимінська Т. І. Психологія особистісної безпорадності студентів : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 192 с.
7. Особистісні кризи студентського віку : зб. наук. ст. За ред. Т. М. Титаренко. Луцьк : Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2001. 112 с.
8. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : [навч. посіб.]. Київ : Вища шк., 2004. 335 с.
9. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции. 2-е изд. СПб. : Питер, 2012. 256 с.

УДК 316.614+159

АНАЛІЗ ТА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАЦІЙ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Бурлай І. А.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

burlay_ira@ukr.net

Процеси трансформації, які відбуваються в сучасному українському суспільстві та означають перехід до нової моделі розвитку, супроводжуються глибокою кризою, яка охопила усі сфери суспільства. Фактично, український соціум знаходиться сьогодні у стані ціннісно-нормативної дезінтеграції, яка виявляється як на макро-, так і на мікросоціальному рівнях організації суспільства. При цьому відбувається заповнення соціального простору девіантними цінностями, порушення або ігнорування значною частиною індивідів існуючих норм права та моралі. В умовах кризового стану суспільства особистість опинилася в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі.

Мета – теоретично вивчити та емпірично дослідити психологічні чинники девіантної поведінки у підлітковому віці.

Для вирішення поставлених завдань у процесі виконання роботи застосовувалися теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, систематизація), методи емпіричного дослідження (тестування, опитування): методика вивчення самооцінки (за Т. Дембо – С. Я. Рубінштейн), «Патохарактерологічний діагностичний опитувальник» (за А. Е. Лічко) та методика діагностики вад особистісного розвитку (за В. Киричук) та методи статистичної обробки даних (критерій χ^2 -Пірсона). Емпіричною базою дослідження виступала вибірка, до якої увійшли 62 учня підліткового віку (13-14 років (36 дівчат та 26 хлопців)), які навчаються у Полтавській загальноосвітній школі № 5.

В результаті емпіричного дослідження визначено, що для 47% досліджуваних властива низька самооцінка. Такі підлітки схильні недооцінювати власні можливості, негативно розцінюють свої особистісні риси та комунікативні якості. Натомість, 41% досліджуваних притаманна висока самооцінка. Вони позитивно та на високому рівні розцінюють свої можливості та вираженість психологічних характеристик, позитивно оцінюють власну особистість загалом.

Визначено, що підліткам переважно властиві виражені такі акцентуації характеру, як гіпертимна, лабільна, сенситивна, шизоїдна та істероїдна. Для гіпертимних досліджуваних властиві постійно підвищений настрій і життєвий тонус, нестримна активність і жадаба спілкування. Лабільні досліджувані характеризуються значною мінливістю настрою. Слабка їх сторона проявляється при емоційному відкиданні з боку близьких людей, втраті близьких і розлуки з ними. У таких ситуаціях молодь часто схильна до делінквентних чи девіантних вчинків, які ґрунтуються на невпевненості у собі та нестачі комунікативного досвіду і самодостатності.

Сенситивні підлітки вразливі, характеризуються почуттям власної неповноцінності, боязкістю, сором'язливістю, проявляють схильність до адиктивних девіацій (наприклад, вживання алкоголю). У істероїдних підлітків виражений егоцентризм і жага бути в центрі уваги. Внаслідок цього вони часто схильні до парасуїцидальної поведінки, спрямованої не на досягнення суїцидального наміру, а на привертання уваги оточуючих.

Для значної частини досліджуваних властива виражена делінквентність. Такі підлітки схильні до вчинення протиправних дій, проступків, які можуть чинити через психологічну незрілість, реактивну відповідь на негативне ставлення з боку оточуючих, вплив акцентуїтованих рис характеру тощо. Окрім цього, досліджувані мають виражену схильність до адиктивної поведінки у вигляді вживання спиртних напоїв.

Значна частина досліджуваних має виражену невпевненість у собі. Вони стримані, боязкі, чутливі, мрійливі, соромляться в незнайомій ситуації. Ці досліджувані мало вірять у свої сили і можуть негативно сприйми навколишній світ. Легко стають підозрливими і настороженими у несприятливих ситуаціях. Наявність невпевненості у собі виступає вагомим фактором формування девіантної поведінки, оскільки пов'язана з психологічною незрілістю молодого особистості.

Проаналізовано, що самооцінка підлітків пов'язана з їх схильністю до девіацій. Більшість досліджуваних, яким не властива схильність до девіацій, характеризується адекватною самооцінкою, реально оцінюють себе та свої можливості, діють відповідно до власних спроможностей. Внаслідок цього, такі підлітки не мають схильності до делінквентної поведінки.

Натомість, 47% підлітків, яким властива схильність до девіантної поведінки, характеризуються заниженою самооцінкою. Вони негативно ставляться до своєї особистості, недооцінюють свої можливості, внаслідок чого намагаються компенсувати таке негативне ставлення до себе шляхом вчинення деліктів, девіантних проявів. Вони вважають, що прояви відхильної поведінки дають їм можливість самоствердитися в очах оточуючих та покращити сприйняття самих себе. Такі підлітки намагаються уникнути негативного ставлення до себе також шляхом вживання алкоголю. Це, на їх думку, підвищує їх самооцінку, робить їх більш дорослими в очах оточуючих, сприяє формуванню у них самоповаги.

Також, встановлено, що 42% досліджуваних, які схильні до девіацій, властива завищена самооцінка. Такі підлітки переоцінюють свої особистісні якості, внаслідок чого часто діють всупереч нормам поведінки у соціумі. Вважаючи себе занадто дорослими, самостійними, виразними та неповторними особистостями, вони схильні ігнорувати норми соціальної взаємодії, можуть чинити протиправні дії. Такі підлітки вживають алкоголь, щоб довести усім свою дорослість.

Натомість, для переважної більшості другої групи підлітків (61%) властива адекватна самооцінка. Сприймаючи себе та оцінюючи свої риси адекватно, вони не мають потреби вживати алкоголь чи діяти протиправно, щоб довести оточуючим свою дорослість чи винятковість.

Також, імпульсивність, як чинник прояву девіантної поведінки, більш властива підліткам із завищеною самооцінкою. Сприймаючи себе не адекватно та переоцінюючи власні можливості, такі підлітки схильні до необдуманих вчинків, імпульсивних дій, що в результаті приводять до порушення соціальних норм – девіантних проявів. При цьому, агресивна поведінка, як різновид відхильного поводження, більше властива підліткам, які недооцінюють себе та свої можливості.

Відповідно, їх агресивні дії мають компенсаторний характер, націлені на доведення власної значимості та вагомості в очах оточуючих людей. Також, для 75% підлітків, які не впевнені у собі та своїх силах, властива знижена самооцінка, що може провокувати їх девіантні прояви.

Таким чином, визначено, що самооцінка підлітків пов'язана з їх схильністю до девіантної поведінки. При цьому, підлітки, які схильні до проявів девіантної поведінки, характеризуються неадекватною завищеною чи заниженою самооцінкою. Натомість, підлітки, яким властива адекватна самооцінка, не схильні до девіантних проявів у поведінці.

Література:

1. Апетик Н. М. Психокорекційні техніки як засіб формування адекватного образу-Я і саморегуляції неповнолітніх з поведінковими девіаціями / Н. М. Апетик. Чернівці: Рута, 2000. 41 с.
2. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: курс лекцій / О. І. Бондарчук. К: МАУП, 2006. 176 с.
3. Гитинова М. Г. Соотношение самооценки и склонности к девиантному поведению у подростков / М. Г. Гитинова // автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата психологических наук: 19.00.01. Общая психология. Психология личности. История психологии. М., 2003. 29 с.
4. Седих К. В. Делінквентний підліток: навчальний посібник з психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів / К. В. Седих, В. Ф. Моргун. – 2-е видання, доповнене. К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 272 с.

УДК 159.922.8

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЮНАКІВ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ

Буць А. С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

asia.buts6996@gmail.com

У сучасному суспільстві суттєво змінилися особливості міжособистісного спілкування юнаків. Так, їх взаємодія змінилась під впливом Інтернет-мережі та проявом різних поведінкових патернів, що постулюються засобами масової інформації. На цій основі збільшилась